

# Academische graden en bekwaamheidsbewijzen

Raf VERSTEGEN

## INHOUD

### Inleiding

#### 1. *Toegang tot het onderwijs en Academische graden*

##### A. Algemene regelen

- 1° Basisopleiding of aanvullende graad.
- 2° Wettelijke en wetenschappelijke graden
  - a. universitaire examens en programma's
  - b. wettelijke gevolgen van de graden
  - c. wetenschappelijke diploma's, wettelijke gevolgen en wettelijke graden, uiteenlopend gekombineerd...
- 3° De toegang tot het hoger secundair onderwijs

##### B. Toepassing op de rechtsstudies en de daar verleende graden

#### 2. *Academische graden en onderwijsbevoegdheid: de bekwaamheidsbewijzen*

##### A. Algemene regelen

- 1° Mechanisme van de bekwaamheidsbewijzen
- 2° Bekwaamheidsbewijzen in het Rijksonderwijs
- 3° Bekwaamheidsbewijzen in het Gesubsidieerd onderwijs
- 4° Bekwaamheidsbewijzen in de tweede schoolpaktwet van 11 juli 1973.

##### B. Licentiaten of doctors in de rechten in het H.S.O. en het N.U.H.O.

- 1° Algemene bemerkingen
- 2° In het Rijksonderwijs
- 3° In het gesubsidieerd vrij onderwijs

## INLEIDING

### ACADEMISCHE GRADEN EN BEKWAAMHEIDSBEWIJZEN

Een onderzoek naar de wettelijke en reglementaire bepalingen omtrent onderwijsbevoegdheid in het hoger secundair onderwijs, toegepast op de rechtsstudies en het onderwijs van het recht.

1. Sinds een viertal jaren ondervinden afgestudeerden in de rechten die in het onderwijs een betrekking zoeken, steeds meer moeilijkheden om aanvaard te worden. Aan de rechtsfaculteiten bestaat het vermoeden dat deze problemen samenhangen met de hervorming van de rechtsstudies, waarbij de vroegere graad van doctor in de rechten vervangen werd door deze van licentiaat in de rechten. De eerste licentiaatsdiploma's werden inderdaad afgeleverd in juli 1972. Belangrijker dan de wijzigingen in de wetgeving op de academische graden, waardoor de rechtsstudies hevormd werden, is de evolutie van de meer specifieke onderwijswetgeving, meer bepaald de regelen omtrent de bekwaamheidsbewijzen die toegang verlenen tot het onderwijs. Beide stukken wetgeving zijn wel eng met elkaar verweven. Een beschrijving van het basismechanisme van elk kan veel verduidelijken. In deze bijdrage wordt vooreerst de wegeving op het toekennen van de academische graden belicht, daarna wordt het systeem van de bekwaamheidsbewijzen geanalyseerd. De eerste reeks bepalingen leggen de titels vast, de specifieke onderwijswetgeving verbindt daaraan bepaalde gevolgen wat de onderwijsbevoegdheid betreft. De algemene wettelijke en reglementaire bepalingen worden geïllustreerd vanuit een concrete toepassing op de rechtsstudies en de daaraan verbonden graden. Het tweede deel over de bekwaamheidsbewijzen wordt toegelicht vanuit de vraag naar onderwijsbevoegdheid voor licentiaten in de rechten.

#### 1. TOEGANG TOT HET ONDERWIJS EN ACADEMISCHE GRADEN

##### A) Algemene regelen

##### 1° BASISOPLEIDING OF AANVULLENDE GRAAD

2. De toegang tot het onderwijs kent een fundamenteel verschillend regime enerzijds tot op het niveau van lager secundair onderwijs, anderzijds vanaf de hoger secundaire graad. De toegang tot het kleuter-, lager en lager secundair onderwijs wordt verleend na het doorlopen van een basisopleiding die essentieel vorming van leerkrachten beoogt. De normaalscholen verlenen aan afgestudeerden

uit het secundair onderwijs, na een tweejarige opleiding diploma's van kleuteronderwijzer(es), onderwijzer(es), en van geaggregeerde voor het lager secundair onderwijs (regent(es) of technisch regent(es)) (1).

3. Sinds de afschaffing van de rijksnormaalscholen in 1890 en het invoegen in de wet op de academische graden van de titel van geaggregeerde voor het middelbaar onderwijs van de hogere graad (2), wordt de opleiding van het onderwijzend personeel voor de hogere graad van het secundair onderwijs toevertrouwd aan de universiteiten en andere instellingen voor hoger onderwijs. Vooral kenmerkend is dat hier de basisopleiding algemene doelstellingen heeft en beslist niet exclusief op het onderwijs afgestemd is.

Vakkennis en pedagogische vorming worden elk in een verschillend curriculum bijgebracht. De graad van geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs wordt verleend na het volgen van een programma met een erg elementaire theoretische en praktische opleiding in de pedagogie en de didaktiek (3).

4. De wetten op het toekennen van de academische graden kennen naast de titel «geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs», verder nog de graad «geaggregeerde voor het hoger onderwijs» (4). Het bestaan en de benaming van deze titel mag echter niet misleiden. Met hoger onderwijs is hier in feite alleen het onderwijs van universitair niveau bedoeld, niet het hele gamma van het hoger onderwijs. Dit blijkt uit art. 2 van de gecoördineerde wetten, waarbij alleen houders van universitaire titels of titels op universitair niveau tot het examen van geaggregeerde voor het hoger onderwijs worden toegelaten (5).

(1) Zie over de organisatie van het normaalonderwijs, VANDER STICHELE, A., *Normaalonderwijs, - Administratief Lexicon*, Brugge, 1969.

(2) Zie verder onder nr. 10 en 11.

(3) Zie verder onder nr. 11.

(4) Gecoördineerde wetten op het toekennen van de academische graden, Regentsbesluit van 31 december 1949, art. 1.

(5) Gecoörd. Wetten, 31 december 1949, art. 2: «Niemand wordt toegelaten tot het examen: s) van geaggregeerde voor het hoger onderwijs, indien hij niet de overeenstemmende graad van doctor in de letteren en wijsbegeerte, in de wetenschappen, in de genees-, heel- en verloskunde, in de diergeneeskunde, van licentiaat in het notariaat, in de tandheelkunde, van apotheker, van burgerlijk ingenieur, van landbouwkundig ingenieur of van ingenieur voor de scheikunde en de landbouwindustriën heeft behaald.»

Het regentsbesluit is sinds zijn verschijnen meer dan 50 maal gewijzigd. Het is, binnen de perken van deze studie onbegonnen werk om telkens alle latere wijzigende wetten of besluiten aan te geven. Er wordt geciteerd volgens een officieuze coördinatie van het Ministerie van Nationale Opvoeding, Vaste Commissie der Rektoren, bijgehouden tot op 1 april 1972. Alleen wanneer dit voor een precies punt wenselijk is worden de wijzigende wetten of besluiten nauwkeurig aangeduid.

Ook het examenprogramma, dat essentieel bestaat uit «het indienen van een gedrukt proefschrift, oorspronkelijk werk, dat een bijdrage is tot de vooruitgang der wetenschap» bevestigt dit (6). Overigens is het bezit van een diploma van geaggregeerde voor het hoger onderwijs geen voorwaarde voor benoeming aan een universitaire instelling (7).

Men moet ook weten dat traditioneel het overgrote deel van het hoger onderwijs in België beheerst wordt door dezelfde wetten als het onderwijs van de voorafgaande secundaire graad. Het niet-universitair hoger onderwijs (N.U.H.O.) ressorteert grotendeels onder de gecoördineerde wetten op het technisch onderwijs (8). De wet van 7 juli 1970 betreffende de algemene structuur van het hoger onderwijs heeft een poging gedaan om de wildgroei van het N.U.H.O. te snoeien en beter te ordenen. Deze wet voorziet het bestaan van voorschools, lager, secundair en hoger onderwijs. Het hoger onderwijs omvat: het universitair onderwijs, het technisch hoger onderwijs, het economisch, het agrarisch, het paramedisch, het sociaal, het artistiek en het pedagogisch hoger onderwijs. Alle categorieën van hoger onderwijs buiten het universitair onderwijs kunnen verstrekt worden in opleidingsvormen van het korte type (tweejarige cyclus) of het lange type (2 cycli van 2 jaar of een aanvullende 2e cyclus). De opleidingsvormen van het lange type, die volgens de wet van universitair niveau zijn waren in de vroegere regeling geklasseerd als hoger onderwijs van de derde graad (9).

Het K.B. van 22 april 1969, (betreffende de bekwaamheidsbewijzen, vereist van de leden van het bestuurs- en onderwijzend personeel ... der rijksinrichtingen voor kleuter-, lager, buitengewoon, middelbaar, technisch, kunst- en normaalonderwijs) kent als basisvereiste zowel voor het hoger secundair als voor het niet-universitair hoger onderwijs van de eerste en de tweede graad het diploma van geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs (10). De waarde en de plaats

(6) Gecoörd. Wetten, 31 december 1949, art. 33, 1°.

(7) Zie verder onder nr. 9.

(8) Gecoörd. Wetten op het technisch onderwijs, K.B. 30 april 1957, art. 7 en vooral het K.B. van 14 november 1962, houdende algemene regeling van de studien in het Hoger Technisch Onderwijs (B.S., 23 november 1962).

(9) Zie de wet van 7 juli 1970 (B.S., 12 september 1970). Het overschakelen van oude indeling (1°, 2°, 3° graad) naar nieuwe indeling (korte en lange type) zal maar helemaal kunnen doorgevoerd worden mits aanvullende wetgeving i.v.m. technisch ingenieurs. Thans zijn van het lange type, en dus van universitair niveau, de studies van licentiaat vertaler en/of tolk, licentiaat handelswetenschappen (met als specialiteiten handels- en financiële wetenschappen, handels- en consulaire wetenschappen, handels- en bestuurswetenschappen, handelsingenieur), en licentiaat in bestuurswetenschappen. Zie nog de brochure *Studeren buiten de universiteit*, geciteerd onder nr. 23, noot 94.

(10) K.B. 22 april 1969, art. 89 en 10, (B.S., 1 mei 1969).

van dit diploma, in en buiten de wetgeving op de academische graden moet nu nader ontleed worden.

## 2° WETTELIJKE EN WETENSCHAPPELIJKE GRADEN

5. Er bestaat in België, zoals bekend een erg gebrekkig en weinig overzichtelijk systeem van wetenschappelijke naast wettelijke graden. Het huidige archaische stelsel is een zeer oude erfenis en hangt ondermeer samen met het bestaan — hoe kan het ook anders in België — van vrij naast officieel universitair onderwijs (11).

De huidige wetten op het toekennen van de academische graden leggen vooreerst de graden en hun onderlinge aaneenschakeling vast. Daarna regelen zij achtereenvolgens: de toelating tot de examens van kandidaat (vooral maturiteitsproef en homologatie van de diploma's) (art. 5-13), de programma's en het verloop van de universitaire examens (art. 15-36), de examencommissies (universiteiten, gelijkgestelde inrichtingen nominatim vermeld, staatscommissies) en de bekrachtiging van de verleende diploma's (art. 37-52), de wettelijke gevolgen van de graden (art. 53-58) en tenslotte erg bijkomstig iets over aanmoedigingsmiddelen (prijzen en reisbeurzen) (art. 58-61).

Een analyse van de economie van de wetten op het verlenen van de academische graden laat zien hoe hieraan zeer uiteenlopende bekommernissen ten grondslag liggen. Het onderscheid tussen wettelijke en wetenschappelijke graden wordt er niet rationeler, wel begrijpelijker mee.

### a. *Universitaire examens en programma's*

6. Ten tijde van het Verenigd Koninkrijk is het hoger onderwijs staatsmonopolie in de drie Rijksuniversiteiten van Gent, Luik en Leuven. De inrichting van de studies, de universitaire programma's en de examens zijn daardoor rechtstreeks staatsaangelegenheid. In 1835 wordt deze materie geregeld door de organieke wet op het openbaar onderwijs van 27 september 1835. Het eerste deel van deze wet betreft de organisatie en de programma's van de Rijksuniversiteiten. Het tweede

(11) Voor meer gegevens hieromtrent raadplege men LUYCKX, Th., *125 jaar geleden verscheen de eerste organieke wet op het hoger onderwijs in België, 27 september 1835, De Brug*, 1960, blz. 201-217; DECLERCK, K., *Momenten uit de geschiedenis van het Belgisch onderwijs*, Antwerpen, 1975, 2 dln; voor de principiële achtergronden: SIMON, A., *La liberté d'enseignement en Belgique, (Etudes religieuses, 679)*, Luik, 1951 en LAMBERTS, S., *Kerk en liberalisme in het bisdom Gent (1821-1857), Bijdrage tot de studie van het liberaal-katholicisme en het ultramontanisme, (Universiteit te Leuven, Werken op het gebied van de geschiedenis en de filologie, 5e reeks, dl 8)*, Leuven, 1972, vooral blz. 279-282 en 456-458.

deel brengt een belangrijke innovatie wat het examensysteem en de bekrachtiging van de studies aangaat. Voortaan zullen de examens niet meer in de universiteiten zelf plaatsvinden, maar afgelegd worden voor een centrale examencommissie te Brussel. Achtergrond en oorzaak van deze bepaling is de oprichting in 1834 van de vrije universiteiten in Brussel en Leuven (12). Een minimaal toezicht op de inrichting van de studies in deze universiteiten wordt onrechtstreeks geregeld door het veralgemeend centraal organiseren van de examens, die voor iedereen zullen toegankelijk zijn, waar, wanneer of hoe men zijn studies ook gedaan heeft (13). Zodoende blijft het verlenen van academische diploma's, waarvan dezelfde wet ook de wettelijke gevolgen vastlegt, een staatsmonopolie en is anderzijds de vrijheid van onderwijs gegarandeerd. Jarenlang is deze regeling door de universiteiten sterk aangevochten geworden, zowel om praktische redenen — de examencommissie functioneerde heel gebrekkig —, als om principiële motieven, van universitaire autonomie en vrijheid van onderwijs.

In 1849 wordt een eerste toegeving gedaan, in die zin dat de examencommissie voortaan in de universiteiten zelf ook zal zetelen. Zij zal samengesteld zijn uit een gelijk aantal vertegenwoordigers van de rijksuniversiteiten en de vrije universiteiten. Anderzijds wordt de toegang tot de universiteiten strenger geregeld door de oprichting van een graad van «*élève universitaire*» (14).

In 1876 wordt een nieuwe beslissende stap gezet. Zowel de vrije als de rijksuniversiteiten zullen voortaan hun eigen examencommissies samenstellen, die dan alleen de studenten van de eigen universiteit zullen kunnen ondervragen. De centrale examencommissie in Brussel krijgt nog slechts een aanvullende taak voor diegenen die niet de gelegenheid hebben hoger onderwijs te volgen of die niet slaagden aan de universiteit (15). Alle diploma's moeten evenwel, om wettelijke gevolgen te hebben, door een speciale commissie in Brussel bekrachtigd worden (16). Hier is een verzoening betracht tussen de aanspraken op universitaire autonomie en op vrijheid van onderwijs enerzijds en anderzijds de verantwoordelijkheid van de overheid om te waken over de waarde van diploma's waaraan rechtstreeks bepaalde wettelijke gevolgen verbonden worden.

Deze regeling is in haar essentie definitief vastgelegd in de wetten op het toekennen van de academische graden van 10 april 1870 —

(12) De Rijksuniversiteit te Leuven werd door dezelfde organieke wet van 27 september 1835 afgeschaft; zie hierover *De rechtsfaculteit van de Rijksuniversiteit te Leuven (1816-1835)*, *Jura Falconis*, 1974-75, blz. 299-300.

(13) Wet van 27 september 1835, art. 40.

(14) Wet van 15 juli 1849, art. 40 en art. 41.

(15) Wet van 20 mei 1876, art. 19 en 20.

(16) Wet van 20 mei 1876, art. 20-32.

3 juli 1891 (17) en nagenoeg ongewijzigd bewaard in de coördinatie van 31 december 1949. Wat de examens betreft heeft de wet van 5 mei 1970 nog een laatste stap gezet door ook de ingeschrevenen voor de vroegere centrale examencommissie te verwijzen naar een universiteit naar keuze, waar de universitaire examenjury ook als staatscommissie zal optreden (18).

Van het begin af is deze wetgeving aldus in hoge mate een wetgeving geweest over examens, waarvoor ook de programma's en de te behalen graden werden vastgelegd (19).

#### b. *Wettelijke gevolgen van de graden*

7. Deze controle op de examens en bijgevolg ook op het niveau van de studies liet toe om aan de aldus verleende diploma's rechtstreeks wettelijke gevolgen te verbinden. De opzet van het wettelijk systeem is duidelijk: regelen van de toegang tot de openbare betrekkingen en bescherming van de traditionele vrije beroepen. Er werd vooral gedacht aan enerzijds de magistratuur en de ingenieurs in staatsdienst en anderzijds het beroep van advocaat, notaris en geneesheer (20) (21).

(17) Gecoördineerd bij K.B. van 31 juli 1891; (zie vooral art. 31 tot 34).

(18) Wet van 5 mei 1970, tot wijziging van art. 40 van de gecoördineerde wetten op de academische graden (B.S., 30 mei 1970).

(19) Het wettelijk vastleggen van de programma's maakte deze al te stroef. De wet op de academische graden van 21 mei 1929 voerde de mogelijkheid in om de programma's voortaan, op unaniem advies van de universiteiten, bij koninklijk besluit te wijzigen (art. 21). Een wet van 21 maart 1964 verbeterde het mechanisme, door het instellen van een vaste commissie voor de academische graden en de programma's der universitaire examens, Vaste Commissie van de Rectoren genoemd en die voortaan moet adviseren voor wijzigingen in graden en programma's (Wet van 21 maart 1964, waardoor in de gecoördineerde wetten een art. 1 bis en 1 ter wordt ingevoegd; zie ook art. 35 en 38; cfr. DE VISSCHER, P., *La mission légale de la Commission permanente des grades académiques et des examens universitaires*, (Bulletin Acad. Royale de Belgique, Classe des Lettres et des Sciences morales et pratiques, 5e sér., t. LIII, nr. 5), Brussel, 1967, blz. 276-289).

(20) De omvang van de wettelijke gevolgen was lange tijd voorwerp van felle discussies. Zolang de examenjury een staatscommissie was konden de diploma's automatisch toegang verlenen tot openbare ambten (bv. magistratuur) én tot de vrije beroepen, die hierdoor een zekere bescherming genoten (bv. advocaat, geneesheer).

Toen de wet van 1876 de diploma's door de universiteiten zelf wilde laten afleveren, ontstond betwisting of deze diploma's ook automatisch toegang zouden verlenen tot openbare betrekkingen, evengoed als tot de beschermde vrije beroepen. Sommigen zagen daarin een bedreiging voor de soevereiniteit van de Staat en stelden voor om bv. de toegang tot de magistratuur in een bijzondere wet te regelen. De wet verleent evenwel logischerwijze aan de houders van een wettelijk diploma toegang tot vrije beroepen én tot openbare betrekkingen waarvoor een graad vereist wordt. (Wet van 20 mei 1876, art. 40-43, met de uittreksels van de voorbereidende werken in noot, *Pas.*, 1876, 302-305).

Sinds het afschaffen van de normaalscholen voor het hoger secundair onderwijs in 1890 en tot in 1964 was de toegang tot de openbare functie van leraar in het H.S.O. van het Rijk, de provincie of de gemeente eveneens geregeld in de wetten op de academische graden. Onderwijsbevoegdheid was verbonden aan het bezit van de wettelijke graad van geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs. Mits het afleggen van een bijzondere proef konden in noodgevallen ook licentiaten zonder aggregatie benoemd worden (22). Wij komen hier verder op terug.

De lijst van de wettelijke graden is logischerwijze bepaald geweest door de objectieven van dit stuk wetgeving: de toegang tot de openbare ambten regelen en het beschermen en op niveau houden van sommige vrije beroepen. Vandaar de academische graden die toegang verlenen tot de juridische beroepen, met de graden van doctor in de rechten en notaris, tot sommige medische beroepen als geneesheer, apotheker of tandarts, tot het onderwijs (licenties wijsbegeerte en letteren, wetenschappen, aggregatie H.S.O.), tot de traditionele technische beroepen met hoge kwalificatie (de diverse ingenieursstudies), enz.

De wetten op de academische graden hebben echter nooit de keuze kunnen maken tussen onderwijswetgeving, met name de organisatie van het universitair hoger onderwijs of anderzijds een wetgeving over de toegang tot openbare ambten en vrije beroepen (23). De dualiteit in de optiek is wel begrijpelijk, omdat een systeem van wettelijke graden met toezicht op programma's en examens, de mogelijkheid biedt om zonder verdere examens tot bepaalde ambten (bv. magistratuur) of beroepen (geneesheer) toegang te verlenen. Men moet echter vaststellen dat de bestaande wetgeving er uiteindelijk niet in geslaagd is om, al was het maar voor één van beide doelstellingen, een samenhangende regeling te bieden (24).

(21) In dit verband valt te signaleren hoe het behalen van academische graden slechts laattijdig voor vrouwen is opengesteld. Men vergelijk de wet van 20 mei 1876, art. 43 (met weergave van de parlem. debatten in *Pas.*, 1876, blz. 303): mogelijkheid voor de regering om vrouwen toe te laten tot bepaalde takken van de geneeskunde, de wet van 10 april 1890, art. 52: alle graden zijn toegankelijk voor vrouwen, wettelijke gevolgen gelden alleen voor studies in geneeskunde en pharmacie en tenslotte de wet van 21 mei 1929, art. 43 (huidig art. 58): «*Vrouwen kunnen de academische graden bekomen. Daarenboven kunnen zij de rechten genieten welke aan die graden verbonden zijn, behoudens de uitzonderingen die het gevolg mochten zijn van de wets- of reglementsbepalingen op de openbare ambten.*»

(22) Cfr. Gecoörd. wetten, 31 december 1949, art. 54, 6e en 7e lid.

(23) Tijdens de parlementaire voorbereiding van de wet van 20 mei 1876 werden in beide richtingen pogingen gedaan om de wet eenduidiger te maken, echter zonder groot resultaat.

(24) Zie voor enkele kritische bedenkingen: DELCHEVALERIE, J., *Quelques réflexions sur le système belge de collation des grades académiques*, *La revue universitaire de Liège*, (Association des anciens de l'Université de Liège), 1968, nr. 2-4,



c. *Wetenschappelijke diploma's, wettelijke gevolgen en wettelijke graden, uitlopend gekombineerd...*

8. Als organisatie van het universitair onderwijs hebben de wetten op de academische graden aanleiding gegeven tot zinloze verwarring in het samenbestaan van wettelijke en wetenschappelijke diploma's. De eerste zogenaamde wetenschappelijke diploma's die uitgereikt werden, waren dezelfde als de wettelijke graden, maar werden verleend aan buitenlanders, later ook aan diegenen die niet over de vereiste toegangsbewijzen voor universitaire studies beschikten (25). Het zijn a.h.w. wettelijke graden die ten wetenschappelijke titel worden toegekend.

Een tweede nog veel belangrijker reeks wetenschappelijke diploma's worden door de universiteiten afgeleverd als bekroning van studierichtingen die zij organiseren om in de behoefte van een steeds meer gedifferentieerde beroepsopleiding en vorming te voorzien. Slechts in geringe mate zijn deze studies erin geslaagd om in de wetgeving op academische graden door te dringen. De organisatie ervan wordt in de Rijksuniversiteiten bij K.B. geregeld (25), in de vrije universiteiten aan het eigen initiatief van de instellingen overgelaten (26).

9. Anderzijds wordt bv. de toegang tot de Rijksadministratie afhankelijk gesteld van vergelijkende examens en veelal niet van het bezit van een wettelijk diploma. Ook bv. de reeds zeer oude studies in de politieke en in de economische wetenschappen geven een vorming die op deze betrekkingen voorbereidt en houders van bedoelde diploma's tot deze examens toelaat.

De wettelijke graad van geaggregeerde voor het hoger onderwijs heeft

blz. 7-18; meer direkt vanuit universitair oogpunt DUBUISSON, M., *Il faut d'urgence réformer la loi sur la collation des grades académiques*, *La revue universitaire de Liège*, 1968, nr. 1, blz. 3-12; VAN SWIETEN, R., *Faut-il supprimer les grades légaux?*, *Education*, 1961, nr. 69, blz. 29-34.

(25) Zie reeds het K.B. van 12 oktober 1838 en thans het K.B. van 30 september 1964, houdende vaststelling van de algemene voorwaarden waaronder de wetenschappelijke diploma's en erediploma's door de Rijksuniversiteiten worden uitgereikt (B.S., 28 oktober 1964). Bemerkt dat strikt genomen slechts van wetenschappelijke diploma's kan gesproken worden, niet van wetenschappelijke graden. Het gewone spraakgebruik kent evenwel deze discriminatie niet. Hetzelfde K.B. van 30 september 1964 regelt ook het verlenen van de *eregraden* aan de Rijksuniversiteiten.

(26) De wet op de financiering der universiteiten van 27 juli 1971 voorziet in art. 27, § 1, 3<sup>o</sup> lid, 1<sup>o</sup> dat de Koning zal vaststellen: «de lijst van de *academische graden* welke in aanmerking worden genomen voor het bepalen van het aantal studenten». Volkomen logisch wordt deze term in het uitvoeringsbesluit geïnterpreteerd als slaande op wettelijke én wetenschappelijke diploma's (K.B., 4 augustus 1972, art. 2-4, B.S., 26 augustus 1972). De lijsten zijn evenwel tot hertoe nooit definitief vastgelegd. Zie nog enigszins beperkend het art. 20 van tweede wet op de universitaire expansie van 28 mei 1971 (B.S., 17 juli 1971).

geen andere bedoeling dan een titel te zijn voor het geven van onderwijs op universitair niveau. Nochtans is het bezit ervan geenszins een vereiste om in het universitair onderwijs benoemd te worden, ook niet in dat van het Rijk (27).

Sinds 1964 is de regeling van de toegang tot het hoger secundair onderwijs uit de wetten op de academische graden gelicht en opgenomen in het statuut van het onderwijzend rijks personeel en in de bepalingen die daaruit voortvloeien. In deze nieuwe wetgeving is het archaische onderscheid tussen wettelijke en wetenschappelijke diploma's ook totaal verdwenen (28).

Zonder ooit tot de «waardigheid» van wettelijke graad te zijn verheven, hebben de wetenschappelijke titels toch van de wetgever een strafrechtelijke bescherming gekregen, die ze tot op de drempel van de wettelijke erkenning brengt. De wet van 11 september 1933 op de bescherming van de titels van hoger onderwijs bepaalt ondermeer dat niemand de titel mag voeren van een niet-wettelijke graad van kandidaat, licentiaat, geaggregeerde, apotheker, doctor of ingenieur, zo hij er niet het diploma van behaald heeft aan een Belgische universiteit of aan een instelling die daartoe gemachtigd is (29). Deze wet bestaat verder uit een opsomming van instellingen met de aanduiding van de graden die zij mogen verlenen, onderdeel van wat één grote wet op de organisatie van de universitaire studies zou kunnen worden.

### 3° DE TOEGANG TOT HET HOGER SECUNDAIR ONDERWIJS (30)

10. In de periode na de Belgische onafhankelijkheid wordt de onderwijsbevoegdheid voor het hoger secundair onderwijs verleend na het

(27) De wet van 28 april 1953 op de inrichting van het hoger onderwijs in de Rijksuniversiteiten bepaalt in art. 22: *Niemand kan tot docent worden benoemd zo hij geen houder is van een diploma van doctor, apotheker, ingenieur of geaggregeerde voor het hoger onderwijs. De Koning kan, na advies van de faculteit waar het vak waarop de cursus betrekking heeft normaal onderwezen wordt, vrijstelling van diploma verlenen aan personen die blijk hebben gegeven van buitengewone wetenschappelijke verdienste.* De vrije universiteiten genieten op dit punt een nog grotere bewegingsvrijheid, vooral beperkt door de voorschriften die zij zichzelf opleggen.

(28) Zie verder onder nr. 12.

(29) Zie art. 1, I, volgens de officieuze coördinatie van de Vaste Commissie van de Rectoren op 1 juli 1972.

(30) Historische gegevens vooral rond het afschaffen van de hogere normaal-scholen en het toevertrouwen van de lerarenopleiding aan de universiteiten bij PAUWELS, J., *De Leraar M.O. en de Universiteit, Onze Alma Mater, 1972, blz. 5-15.* Voor een bondig overzicht van de benadering van dit probleem in andere landen leze men: DE VRIENDT, M.J., *La formation pédagogique et méthodologique des professeurs de langues vivantes, Tijdschrift voor levende Talen, 1973, blz. 449-458.*

volgen van hogere normaalcurssussen, georganiseerd aan de universiteiten van Gent en Luik. De universiteit van Luik verzorgt de opleiding voor humane wetenschappen, terwijl Gent voor de positieve wetenschappen instaat. Zij verlenen de titel van *professeur agrégé de l'enseignement moyen* (31). De leergangen te Luik zijn verbonden aan de faculteit wijsbegeerte en letteren, te Gent aan de faculteit wetenschappen. De wet op het middelbaar onderwijs van 1 juni 1850 stelt als benoemingsvoorwaarden de graad in van geaggregeerde voor het middelbaar onderwijs van de hogere graad en van geaggregeerde voor het middelbaar onderwijs van de lagere graad (32). Deze graden worden aan iedereen verleend door een centrale examenjury, zoals dan ook de regel is voor universitaire studies (33). Nochtans worden de houders van een diploma van doctor in de wijsbegeerte en de letteren en van doctor in de wetenschappen, — toen nog verleend na 4 jaar studie, dus  $\pm$  gelijkstaand met de huidige licentiediploma's —, vrijgesteld van de verplichting om een aggregatiediploma voor te leggen. Ook andere afwijkingen kunnen toegestaan worden (34).

Bij K.B. van 1 en 2 september worden de normaalleergangen te Luik en te Gent in 1852 omgevormd tot volwaardige *normaalscholen* voor de vorming van leraars van het hoger middelbaar onderwijs. Luik vormt leraars voor oude talen, Frans, geschiedenis en aardrijkskunde, terwijl Gent de positieve wetenschappen op het programma heeft. In 1884 worden deze normaalscholen gereorganiseerd en krijgt Luik vier afdelingen: klassieke filologie, Franse filologie, Germaanse filologie, geschiedenis en aardrijkskunde, terwijl in Gent twee afdelingen opgericht worden: fysica, wiskunde en natuurwetenschappen. De examens worden nu in de normaalscholen zelf georganiseerd (35).

11. In 1890 komt er een ingrijpende reorganisatie van de lerarenopleiding. De nieuwe wet op het toekennen van de academische graden vertrouwt de lerarenopleiding toe aan de universiteiten — nu dus ook aan de vrije universiteiten —, in hun faculteiten van wetenschappen en van wijsbegeerte en letteren. Dit leidt tot de afschaffing van de rijksnormaalscholen (36). Onderwijsbevoegdheid wordt thans

(31) K.B. 3 november 1847 tot oprichting van normaalonderwijs aan de rijksuniversiteiten.

(32) Wet van 1 juni 1850, art. 10.

(33) Wet van 1 juni 1850, art. 37-38.

(34) Wet van 1 juni 1850, art. 10. Deze vrijstelling wordt tijdens de eerste schoolstrijd, ingeperkt door de wet van 15 juni 1881, die absolute voorrang geeft aan geaggregeerden, afgestudeerden van de Rijksnormaalscholen te Gent en te Luik. De beperking wordt door de wet van 6 februari 1887 opnieuw ongedaan gemaakt.

(35) Twee K. Besluiten van 5 maart 1884.

(36) K.B. van 30 september 1890.

verleend aan de houders van het doctoraatsdiploma wijsbegeerte en letteren en van de graad van doctor in de wetenschappen (fysische en wiskundige of natuurwetenschappen). De wet bepaalt ook onder welke voorwaarden afwijkingen kunnen worden toegestaan (37). Om onderwijsbevoegdheid te verkrijgen moet de doctor in de wijsbegeerte daarenboven een openbare les geven over een onderwerp door de jury gekozen uit het programma van de athenea (38).

De nieuwe versie van de wet op de academische graden van 21 mei 1929 zet voor de organisatie van de lerarenopleiding een laatste beslissende stap. De graden van licentiaat in de wijsbegeerte en de letteren en licentiaat in de wetenschappen worden ingevoerd, terwijl de doctorstitels gereserveerd worden voor voortgezette studies met doctoraal proefschrift (39). Maar er is vooral het elementair programma voor aggregatieopleiding, waarna de nieuw ingevoerde graden van geaggregeerde van het hoger secundair onderwijs voor wijsbegeerte en letteren of voor de wetenschappen verleend worden. De wet voorziet een minimumprogramma van één jaar, dat ten vroegste kan beëindigd worden bij het behalen van het eindexamen, na een licentiaatsopleiding die minimum over 4 jaar (2e kand., 2 lic.) loopt. Dit programma bevat — nu nog —, als theoretische vakken: algemene methodiek, experimentele opvoedkunde, geschiedenis van de opvoedkunde, bijzondere didactiek van het eigen vak en daarnaast het volgen gedurende één jaar van didactische oefeningen in een middelbare onderwijsinstelling, met ten slotte twee openbare examenlessen (40). Onderwijsbevoegdheid voor het officieel onderwijs wordt van nu af aan bij prioriteit verleend aan houders van de nieuwe graden van geaggregeerde van het hoger secundair onderwijs voor wijsbegeerte en letteren of voor wetenschappen. Nochtans zullen bij moeilijkheden in de rekrutering van leraars ook licentiaten zonder aggregatie kunnen aangeworven worden, mits afleggen van een bijzonder examen (41). Deze regeling is voor het essentiële tot in 1964 bewaard gebleven. Zij had als belangrijke implicatie dat normalerwijze alléén houders van een wettelijke graad in het officieel onderwijs toegelaten werden.

12. De wet van 22 juni 1964 betreffende het personeelsstatuut in het Rijksonderwijs, brengt hierin een beslissende wijziging, door de

(37) Zie de wetten van 10 april 1890 en 3 juli 1891, gecoördineerd bij K.B. van 31 juli 1891, hier vooral art. 48.

(38) Gecoörd. Wetten, K.B. van 31 juli 1891, art. 14, laatste lid; een doctor in de wetenschappen zal twee lessen moeten geven (art. 19 en 21).

(39) Wet van 21 mei 1929, art. 1, 2, 6, 10.

(40) Wet van 21 mei 1929, art. 11 ((programma), art. 1 en 2 (graden). De term *aggregaat* is in dit verband bij Van Dale onbekend. Wie een *aggregaat-opleiding* volgt kan de *aggregatie* behalen en verkrijgt daarmee de titel van *geaggregeerde*.

(41) Wet van 21 mei 1929, art. 39.

bepalingen over de onderwijsbevoegdheid in het officieel onderwijs te lichten uit de wetten op het toekennen van de academische graden en over te brengen naar het personeelsstatuut en de daaruit volgende besluiten. Hierin worden bekwaamheidsbewijzen vastgelegd die als benoemingsvoorwaarden gelden (42). Het zijn, vereenvoudigd, prioritair de graad van geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs (43) en aanvullend de licentiaatsdiploma's zonder aggregatie. Het mechanisme van de bekwaamheidsbewijzen wordt verder nader toegelicht. Eén bepaling van het K.B. van 22 april 1969 dat de vereiste bekwaamheidsbewijzen voor het hele niet-universitaire onderwijs vastlegt, moet evenwel reeds hier aangehaald worden. Art. 3 zegt dat de vereiste diploma's, getuigschriften en brevetten moeten uitgereikt zijn *hetzij door een Belgische universiteit of door een door de wet daarmee gelijkgestelde inrichting of door een door de Staat georganiseerde, gesubsidieerde of erkende onderwijsinrichting, hetzij door een door de regering opgerichte examencommissie*» (43 a). En waar in art. 2 de bekwaamheidsbewijzen gerangschikt worden, komen onder het hoger niveau van de derde graad voor «a) de diploma's van geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs, van doctor, licentiaat, ingenieur of apotheker uitgereikt overeenkomstig de wetgeving op de academische graden», maar ook «b) de andere diploma's van geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs, van doctor, ingenieur, apotheker of licentiaat, uitgereikt door een Belgische universiteit of een daarmee gelijkgestelde inrichting, door een door de wet daartoe gemachtigde inrichting of door een door de Regering opgerichte examencommissie, indien de duur van de studiën tenminste vier jaar bedraagt.» Daarmee is wat de onderwijsbevoegdheid op dat niveau betreft, ieder onderscheid tussen wettelijke en wetenschappelijke graden vervallen. Vermoedelijk is dit een voorloper van wat vroeg of laat algemene regel moet worden. Het afschaffen van het onderscheid tussen wettelijke en wetenschappelijke graden wordt algemeen als een noodzaak gezien. Een recent advies van de Vaste Kom-

(42) Zie de wet van 22 juni 1964, art. 9, 6°. In het K.B. van 29 augustus 1966, art. 197, 2°, worden, in uitvoering van de wet van 22 juni 1964, betreffende het statuut der personeelsleden van het rijksonderwijs, art. 9, 6° de bepalingen betreffende onderwijsbevoegdheid in art. 54 en 54 bis van de gecoördineerde wetten op het toekennen van de academische graden, opgeheven. In uitvoering van het nieuwe personeelsstatuut, vastgelegd bij K.B. van 22 maart 1969 (art. 18, 6° en 33, 6°) worden thans de vereiste bekwaamheidsbewijzen vastgelegd in het K.B. van 22 april 1969, (zie verder onder nr. 18).

(43) De dubbele graad van geaggregeerde van het hoger secundair onderwijs voor de wijsbegeerte en de letteren of voor de wetenschappen is sinds het K.B. van 27 mei 1968, art. 1, teruggebracht tot één graad van *geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs*, zonder nadere precisering.

(43 a) Ook niet-universitaire instellingen voor H.O. zouden het aggregatiediploma kunnen verlenen, zo b.v. voor Handelswetenschappen; zie *Studeren buiten de universiteit* (verder noot 94), blz. 45 en 91.

missie der Rektoren zou dan ook helemaal in deze richting gaan (44). Alleen, de molen van de wetgever maalt langzaam.

## B) Toepassing op de rechtsstudies en de daar verleende graden

13. Onder het *oud regime* van de bij Regentsbesluit van 31 december 1949 gecoördineerde wetten op de academische graden zijn de rechtsstudies ingericht rond drie wettelijke graden. Na de kandidatuurstudies, lopend over twee jaar, wordt de graad van kandidaat in de letteren en wijsbegeerte verleend. De wet voorziet één gemeenschappelijke graad voor alle kandidaatsopleidingen in de Wijsbegeerte en de Letteren maar bevat wel een gedifferentieerd examenprogramma voor kandidaten die zich voorbereiden op de graad van doctor in de rechten of licentiaat in het notariaat, en kandidaten die de graad van licentiaat in de wijsbegeerte en de letteren willen behalen (studenten in de geschiedenis, de wijsbegeerte, de romaanse, germaanse en klassieke filologie) (45). Na nog 3 jaar studies verkrijgt men de wettelijke graad van doctor in de rechten (46). Verder is er de graad van geaggregeerde voor het hoger onderwijs, te behalen na verdediging van een gedrukt proefschrift ten vroegste twee jaar na het bekomen van de graad van doctor in de rechten (47).

Daarnaast is op initiatief van de universiteiten een wetenschappelijke graad opgericht van doctor in de rechtsgeleerdheid, waarvoor eveneens een proefschrift verdedigd wordt, dat evenwel niet moet gedrukt worden.

Sinds de *hervorming* van de rechtsstudies in 1967-1969 zijn de kandidaturen voor rechten en notariaat uit de wijsbegeerte en letteren losgemaakt en is de graad van kandidaat in de rechten ingevoerd (48), met

(44) Er zou gedacht worden aan een systeem van gelijke erkenning voor alle universitaire diploma's, waarin aan de Vaste Commissie der Rectoren een vooraanstaande plaats zou toegekend worden. Voor de opbouw van programma's zou meer soepelheid en minder monolitisme betracht worden door het invoeren van elementen van een «creditsysteem».

(45) Gecoörd. wetten, art. 1 en 5.

(46) Gecoörd. wetten, 31 december 1949, art. 1 en 17.

(47) Gecoörd. wetten, 31 december 1949, art. 33.

(48) Gecoörd. Wetten, 31 december 1949, art. 1 en art. 15, § 6, gewijzigd bij K.B. van 18 mei 1967, art. 1, 1<sup>o</sup> en art. 5. Men mag zeggen «*opnieuw ingevoerd*». Aanvankelijk moest men om de graad van de kandidaat in de rechten te verkrijgen, vooraf de graad van kandidaat in de wijsbegeerte behalen (zie reeds art. 37 van de organieke wet van 27 september 1835 op het openbaar onderwijs en de latere wet op de academische graden van 20 mei 1876, art. 2). In de versie van 10 april 1890, behield de wet op de academische graden nog de titel van kandidaat in de rechten (art. 1 en 2) maar bouwde het programma uit als een

een vernieuwd en volledig eigen programma (49). Dit kandidaatsdiploma laat de studenten toe tot de 3-jarige cyclus waaraan nu, in plaats van de vroegere doctorstitel, de graad van licentiaat in de rechten verbonden is (49). De wettelijke graad van doctor in de rechten kan eerst behaald worden met verdediging van een proefschrift, ten vroegste twee jaar na het behalen van het licentiaatsdiploma (50). De wettelijke graad van doctor in de rechten heeft aldus de vroegere wetenschappelijke graad van doctor in de rechtsgeleerdheid opgeslorpt. De algemene graad van geaggregeerde voor het hoger onderwijs blijft verder toegankelijk voor houders van de wettelijke graad (oud of nieuw) van doctor in de rechten (51). De nieuwe licentiaten kunnen logischerwijze alleen na het behalen van het doctoraat toegelaten worden tot het examen van geaggregeerde voor het hoger onderwijs (52).

15. De studenten voor het *notariaat* verkrijgen in het oud regime eveneens de graad van kandidaat in de letteren en wijsbegeerte volgens het programma voorbereidend tot de graad van doctor in de rechten of licentiaat in het notariaat (53). Daarnaast wordt in een tweejarig programma de titel van licentiaat in het notariaat behaald (54). In het nieuwe stelsel wordt de titel van licentiaat in het notariaat alleen nog verleend aan licentiaten in de rechten of doctors in de rechten van het oud regime, die examen afleggen over een bijkomend

variante van het kandidaatsprogramma wijsbegeerte en letteren (art. 13). De wet van 21 mei 1929 (art. 1) had tenslotte de afzonderlijke graad van kandidaat in de rechten geschrapt. Thans hebben ook de andere graden binnen de faculteit wijsbegeerte en letteren hun specifieke benaming gekregen. Sinds de Koninklijke besluiten van 18 mei 1967 en van 27 mei 1968 wordt niet meer gesproken van kandidaat of licentiaat in de letteren en wijsbegeerte maar van kandidaat in de geschiedenis, in de Germaanse filologie, licentiaat in de klassieke filologie enz.

(49) Gecoörd. wetten, art. 15, § 1, gew. bij K.B., 18 mei 1967, art. 5.

(49a) Gecoörd. wetten, 31 december 1949, art. 1, 2, en art. 17, gew. bij K.B. 1 augustus 1969, art. 3.

(50) Gecoörd. wetten, art. 2 en art. 22bis, ingevoegd bij K.B. van 1 aug. 1969, art. 5.

(51) Gecoörd. wetten, 31 december 1949, art. 2, s.

(52) De wet van 31 mei 1972, (B.S., 30 juni 1972), die bepaalt dat alle wettelijke gevolgen verbonden aan de vroegere titel van doctor in de rechten, thans ook gelden voor de graad van licentiaat in de rechten, doet geen afbreuk aan de economie van de wetten op de academische graden. Een schrijven van de minister van Nationale Opvoeding aan de Rechtsfaculteit van de K.U.Leuven bevestigt dat licentiaten in de rechten niet kunnen toegelaten worden tot het examen van geaggregeerde voor het hoger onderwijs, zonder vooraf de wettelijke graad van doctor in de rechten te behalen; cfr. Faculteit Rechtsgeleerdheid K.U.Leuven in het notariaat, onmiddellijk hierna.

(53) Art. 1 en 5, Gecoörd. Wetten 31 december 1949.

(54) Gecoörd. Wetten, 31 december 1949, art. 22. Doctors in de rechten kunnen, omwille van de talrijke gemeenschappelijke vakken in één bijkomend jaar de graad van licentiaat in het notariaat behalen.

programma van 1 jaar (55). Een eigenaardigheid — onlogisch — is dat licentiaten in het notariaat volgens uitdrukkelijke bepaling van de wet nog altijd zonder doctoraat tot de graad van geaggregeerde voor het hoger onderwijs toegelaten worden (56).

De studies in de *criminologie* die aan de meeste universiteiten ook in de rechtsfaculteit georganiseerd worden verlenen de wetenschappelijke graden van kandidaat en licentiaat in de criminologie. De aggregatieopleiding die daar bv. in de K.U.Leuven aan verbonden is, verleent de titel van geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs, wat alleen, zoals dadelijk wordt toegelicht, een wetenschappelijke graad kan zijn.

16. Sinds kort wordt aan sommige Rechtsfaculteiten — aan de K.U.Leuven sinds 1975-76 — ook een *aggregatieopleiding* voor licentiaten in de rechten georganiseerd (57). Hieraan is een graad van geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs verbonden, wat evenwel een zuiver wetenschappelijke graad is. In de wetten op de academische graden komt bij de opsomming van de graden in art. 1 de titel voor van *geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs*, zonder nadere specificatie van de gevolgde basisopleiding (58). In art. 2 wordt evenwel aangegeven wie allemaal toegelaten wordt tot het behalen van deze wettelijke graad. Hierbij worden alleen deze studierichtingen vermeld die traditioneel afgestemd zijn op het secundair onderwijs als werkterrein voor hun afgestudeerden, zoals licentiaten in de wijsbegeerte, de geschiedenis, de filologie (klassieke, Romaanse en Germaanse), en licentiaten in de wetenschappen. De nieuwe licentiaten in de rechten zijn daar niet opgenomen, evenmin als de vroegere doctors in de rechten er voorkwamen, zodat geen van beiden de wettelijke graad van geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs kunnen bekomen. Dit zou in de toekomst wel mogelijk zijn als het wetsontwerp dat in 1972-73 door de ministers Toussaint en Calewaert werd ingediend in het parlement zou heropgenomen worden. Dit ontwerp wijzigt het art. 2, lid m, in deze zin dat de graad van geaggregeerde voor het H.S.O. opengesteld wordt voor praktisch alle wettelijke graden op licentiaatsniveau, nu dus ook voor licentiaten in de rechten, in het notariaat, in de tandheelkunde, voor apothekers, doctors in de genees-, heel- en

(55) Gecoörd. Wetten, 31 december 1949, art. 18, gew. bij K.B. 1 augustus 1969, art. 4.

(56) Gecoörd. Wetten, 31 december 1949, art. 2, s. Men kan zich afvragen of men bij het herinrichten van de notariaatsstudies niet gewoon vergeten is deze vermelding in art. 2 te schrappen; zie nog i.v.m. licentiaten in de rechten hoger, noot 52.

(57) De Vrije Universiteit Brussel zou reeds in 1974-75 daarmee gestart zijn, terwijl de Rijksuniversiteit Gent ook plannen maakt.

(58) Zie hoger onder nr. 11 en 12, vooral noot 43.



verloskunde, in de diergeneeskunde, voor burgerlijk ingenieurs, enz. (59). Het ontwerp bevat verder een herziening van het examenprogramma voor de kandidaat-geaggregeerden (60). Op dit punt zijn ook ingrijpende amendementen ingediend aangaande de theoretische examens, maar vooral inzake didactische training en de organisatie van een langdurige studiestage (61). De omvang van de hernieuwingsvoorstellen, het gebrek aan eensgezindheid onder specialisten aangaande de preciese oriëntatie voor een vernieuwde aggregatieopleiding en de hoge kosten van een meer ingrijpende ombouw zijn verantwoordelijk voor het uitblijven van een door iedereen sinds lang gevraagde reorganisatie (62). De toegang voor licentiaten in de rechten tot de *wettelijke* graad van geaggregeerde voor het H.S.O. lijkt nu niet voor morgen (63).

Het wordt wachten op een radikale herziening van het hele stelsel van de toekenning van de academische graden, die het achterhaalde onderscheid tussen wettelijke en wetenschappelijke diploma's voor

(59) *Wetsontwerp tot wijziging van de artikelen 2 en 21 van de gekoördineerde wetten op het toekennen van de academische graden en het programma van de universitaire examens*, art. 1, *Parlem. Doc., Kamer*, (1972-73), nr. 563-1, blz. 2.

(60) *Ontwerp*, art. 2 tot wijziging van het huidig art. 21 van de gekoörd. wetten (zie vorige noot).

(61) *Amendementen*, stukken nrs. 563-2 tot 563-5. Vooral de amendementen van de heren Kuypers en Monard in de stukken 4 en 5 besteden veel aandacht aan de organisatie van een langdurige stage die zich ook over het beginjaar in het onderwijs zou uitstrekken, en waarin de beginnende leerkracht naast zijn beperkt lesrooster van 12 à 16 uur ook een seminarie voor vakdidaktiek zou volgen in zijn opleidingscentrum.

(62) Ondertussen worden in de vrije universiteiten op eigen initiatief heel wat vernieuwingen geprobeerd. Zo is aan de K.U.Leuven de aggregatieopleiding in de regel over twee jaar gespreid. Men raadplege hierover ENGELS, L.K., *Leraarsopleiding aan de Universiteit: de aggregatie*, *De Maand*, 1969, blz. 494-500; *De universitaire opleiding tot leraar*, *Onze Alma Mater*, 1970, blz. 87-128, met bijdragen van VERHAEGEN, L.A., (positieve wetenschappen), ENGELS, L.K., (toegepaste linguïstiek), PINNOY, N., (klassieke filologie), CLOET, M., (geschiedenis).

(63) Ook de initiatieven van sommige leden van de Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap zullen hieraan niets veranderen. Sinds 1972 werden herhaaldelijk voorstellen ingediend tot oprichting van een wetenschappelijke graad van geaggregeerde van het hoger secundair onderwijs voor de licentiaten en doctors in de rechten. (*Doc. Ned. Cultuurraad*, (1971-72), nr. 41-1 en 2; (1972-73), nr. 62-1; (Bijz. Z. 1974), nr. 77-1). Volgens het nieuwe artikel 59bis, § 2 van de Grondwet zijn de Cultuurraden in zekere mate bevoegd voor onderwijsaangelegenheden, maar worden belangrijke onderdelen daarvan, zoals schoolvrede en ook de diploma's, gereserveerd voor het nationaal parlement. De Cultuurraad zou dus alleen nog een wetenschappelijke graad van geaggregeerde voor licentiaten in de rechten kunnen instellen (zie de Toelichting bij het voorstel Bascour, (1971-72), nr. 41). Wat daar het nut mag van zijn is niet duidelijk, vermits ook daaronder elke universiteit op eigen initiatief deze wetenschappelijke graad kan instellen. Veel meer dan overbodig communautair peuterwerk lijken de voorstellen dan ook niet te zijn, tenzij voor juristen, die er een bemoedigende aanduiding kunnen in vinden dat zij onder de parlementsleden goede vrienden en trouwe pleitbezorgers kunnen treffen.

goed tot een historisch curiosum moet maken (64). Omdat het onderscheid ook in het geval van de geaggregeerden zonder enige praktische weerslag is (65), kan het wachten voor de betrokkenen in rimpelloos geduld verlopen.

## 2. ACADEMISCHE GRADEN EN ONDERWIJSBEVOEGDHEID : DE BEKWAAMHEIDSBEWIJZEN

### A) Algemene regelen

#### 1° MECHANISME VAN DE BEKWAAMHEIDSBEWIJZEN

17. De wetten op het toekennen van de academische graden verbinden de toegang tot sommige beroepen, zoals gezegd, rechtstreeks aan bepaalde wettelijke graden. In principe wordt de toegang tot het hoger secundair onderwijs verbonden aan de wettelijke graad van geaggregeerde voor het H.S.O. De gecoördineerde wetten op de academische graden richten evenwel absoluut geen monopolie in voor houders van deze graad. Zij beperken zich tot het instellen van de wettelijke graad en omschrijven sinds 1964 niet eens meer welke onderwijsbevoegdheid aan de wettelijke graad kan verbonden zijn (65). Dit gebeurt in andere delen van de onderwijswetgeving, waar de bekwaamheidsbewijzen vastgesteld worden. En hier moet al dadelijk een belangrijk onderscheid gemaakt worden tussen het regime van kracht in het Rijksonderwijs en dat wat vastgesteld is voor het gesubsidieerd (officieel en vrij) onderwijs (66). In het rijksonderwijs is het bezit van het bekwaamheidsbewijs een voorwaarde voor benoeming en het maakt deel uit van het personeelsstatuut. In het gesubsidieerd onderwijs is het een voorwaarde om een weddetoelage van de staat te ontvangen. Dit onderscheid, dat de historisch gegroeide eigenheid van de gesubsidieerde onderwijsnetten weerspiegelt, heeft ook inhoudelijk het bestaan van uiteenlopende vereisten inzaken bekwaamheidsbewijzen voor gevolg.

(64) Zie hoger onder nr. 12, vooral noot 44.

(65) Zie hoger onder nr. 12.

(66) De schoolpaktwet van 29 mei 1959 kent in art. 2 en 3 een dubbele indeling in de onderwijsnetten : enerzijds het officieel onderwijs, d.i. onderwijs georganiseerd door publiekrechtelijke personen, in hoofdzaak het rijk, de provincie en de gemeente, tegenover het vrij onderwijs dat uitgaat van privé-personen, anderzijds het rijksonderwijs dat rechtstreeks door de Staat georganiseerd wordt, tegenover het gesubsidieerd onderwijs dat door andere instanties (openbaar of privé) wordt ingericht, met de hulp van staatsubsidies, waarvoor de basisregeling is opgenomen in de schoolpaktwet.

## 2° BEKWAAMHEIDSBEWIJZEN IN HET RIJKSONDERWIJS

18. Om in het Rijksonderwijs als tijdelijk personeelslid aangesteld te worden of na 1 jaar tot de stage toegelaten te worden moet men volgens het statuut voor het bestuurs- en onderwijzend personeel van de rijksinstellingen, naast het vervullen van voorwaarden inzake nationaliteit, leeftijd, gezondheid enz., ook houder zijn van een door de Koning bepaald bekwaamheidsbewijs, dat in verhouding staat tot het te begeven ambt (67). Deze bewijzen zijn vastgelegd in het Koninklijk Besluit van 22 april 1969 betreffende de bekwaamheidsbewijzen vereist van de leden van het bestuurs- en onderwijzend personeel, van het opvoedend hulppersoneel en van het paramedisch personeel der rijksinrichtingen voor kleuter-, lager, buitengewoon, middelbaar, technisch, kunst- en normaalonderwijs, alsmede de internaten die van deze inrichtingen afhangen (68). Dit is wat men gewoonlijk noemt het stelsel van de *vereiste bekwaamheidsbewijzen*.

Spil van het stelsel is het diploma van geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs. Voor die vakken of studierichtingen waarvoor normalerwijze geen aggregatieopleiding bestaat voorziet het K.B. van 22 april 1969, art. 16 in de instelling van een «getuigschrift van pedagogische bekwaamheid». Dit artikel is tot hiertoe niet definitief tot uitvoering gebracht maar wordt toch voorlopig toegepast in de zogenaamde D-kursussen, georganiseerd aan door de minister aangeduide of erkende inrichtingen, die een pedagogische opleiding geven en een getuigschrift van pedagogische bekwaamheid verlenen. Deze opleiding staat ook open voor doctors of licentiaten in de rechten (69).

Uitzonderlijk kan men ook zonder het vereiste bekwaamheidsbewijs in het rijksonderwijs tijdelijk aangesteld worden, wanneer de Minister beroep doet op art. 20 van het personeelsstatuut van 22 maart 1969 dat hem toelaat, bij gebrek aan kandidaten in het bezit van de vereiste bekwaamheidsbewijzen, ook andere kandidaten aan te stellen. Deze aanstelling geldt slechts voor één jaar, maar kan op gunstig advies van de verbeteringsraad (70) hernieuwd worden, zo dat na drie opeenvol-

(67) K.B. van 22 maart 1969 tot vaststelling van het Statuut van de leden van het bestuurs- en onderwijzend personeel, van het opvoedend hulppersoneel, van het paramedisch personeel der inrichtingen voor kleuter-, lager, buitengewoon, middelbaar, technisch, kunst- en normaalonderwijs van de Staat, alsmede der internaten die van deze inrichtingen afhangen en van de leden van de inspectiedienst die belast is met het toezicht op deze inrichtingen, (B.S., 2 april 1969), art. 18, 6° e 33, 6°.

(68) B.S., 1 mei 1969, 4179. Dit besluit is aangevuld door het K.B. van 22 mei 1970, (B.S., 16 oktober 1970).

(69) Wij konden niet tijdig de bestaande voorschriften (omzendingbrieven) hierover terugvinden. Zie toch de voorwaarden voor deelname aan het staatsexamen voor dit diploma, B.S., 2 december 1975, blz. 15.271.

(70) Adviesraden voor het rijksonderwijs, voor elk van de grote takken (M.O., T.O. enz.) opgericht in de schoot van het Ministerie van Onderwijs.

gende afwijkingen een tijdelijk benoemde zonder het vereiste bekwaamheidsbewijs eventueel ook tot de stage kan toegelaten en uiteindelijk vast benoemd kan worden (71).

Voor de toegang tot het niet-universitair hoger onderwijs vereist de nieuwe wet van 7 juli 1970 op het hoger onderwijs als minimum een academisch diploma van doctor, licentiaat, apotheker of ingenieur. Daarnaast kunnen andere diploma's als gelijkwaardig en als voldoende worden erkend (71a). Deze wet mist voorlopig uitvoeringsbesluiten, zodat men terugvalt, ook voor het N.U.H.O. op het K.B. van 22 april 1969.

### 3° BEKWAAMHEIDSBEWIJZEN IN HET GESUBSIDIEERD ONDERWIJS

19. De schoolpaktwet verleent aan de gesubsidieerde inrichtingen recht op staatstoelagen voor personeelsleden die de voorwaarden inzake nationaliteit, burgerlijke en politieke rechten en gezondheid vervullen, die de eed afleggen en daarenboven in het bezit zijn van de *vereiste bekwaamheidsbewijzen* of wier bekwaamheidsbewijzen overeenkomstig het art. 29 van deze wet *voldoende worden geacht* (72).

De eigen tradities in rekrutering van leerkrachten en in onderwijsbeleid van de gesubsidieerde onderwijsnetten zijn aldus in zekere mate door de wetgeving op de subsidiëring geëerbiedigd. Sinds de schoolpaktwet bepaalt de Koning welke bekwaamheidsbewijzen speciaal voor het gesubsidieerd onderwijs *«voldoende kunnen geacht worden* (73). Dit gebeurt met het oog op het vaststellen van de weddetoelagen die de betrokken personeelsleden zullen ontvangen. Voor de houders van een vereist bekwaamheidsbewijs is de weddetoelage — die, alhoewel een recht van de inrichting zelf, rechtstreeks aan het personeelslid wordt

(71) K.B. van 22 maart 1969, art. 20 en art. 33, 6°.

(71a) Wet van 7 juli 1970, art. 10; zie nog het K.B. van 2 februari 1972 houdende personeelsstatuut voor hogere onderwijsinstellingen van het lange type, en het arrest van de Raad van State, nr. 16.665, 11 oktober 1974.

(72) Wet van 24 mei 1959, art. 28, 3°. De tekst van dit artikel, daterend van 1959, spreekt nog van *bevoegdheidsbewijzen*. In art. 29 is deze term bij de herziening van dit artikel door de wet van 11 juli 1973, vervangen door het nu algemeen gebruikte *bekwaamheidsbewijs*.

(73) Het erkennen van afwijkende bekwaamheidsbewijzen is van het begin af één van de voornaamste bestanddelen van de subsidiëringswetgeving geweest. Zo legt de betwiste wet Harmel van 13 juli 1951, die voor eerst aan het vrij middelbaar onderwijs subsidies toekende, uitvoerig, in art. 4 van de wet zelf, de ruimere regeling van de bekwaamheidsbewijzen vast. Daar wordt ondermeer de hoedanigheid van bedienaar van de eredienst als eigen bekwaamheidsbewijs erkend, bepaling die van het grootste belang was in een periode waar het lerarenkorps in het katholiek middelbaar onderwijs nog in overwegende mate uit priesters bestond. Zie nog art. 12 van de wet van 17 december 1952 waarbij artikelen 34-36 van de gecoördineerde wetten op het M.O. ingevoegd worden.

uitbetaald (74) — gelijk aan de met de verschillende vergoedingen verhoogde wedde waarop betrokkene overeenkomstig zijn bekwaamheidsbewijzen recht zou hebben indien hij tot het personeel van het Rijksonderwijs behoorde (75). Alleen voor sommige priesters en kloosterlingen voorziet de wet nog altijd, zoals bekend, een lagere weddetoelage (71). Voor personeelsleden zonder het vereiste bekwaamheidsbewijs maar met een voldoende geacht bekwaamheidsbewijs bepaalt de Koning de wijze waarop de weddetoelagen worden vastgesteld (77).

20. Tot voor kort bestond voor de meeste takken van het gesubsidieerd onderwijs een feitelijk aanvaard stelsel van voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen dat evenwel slechts in enkele gevallen bij koninklijk besluit was vastgesteld. Dit was alleen gebeurd voor het officieel gesubsidieerd secundair middelbaar en normaalonderwijs, door het K.B. van 14 april 1964 (78) en voor het secundair middelbaar en normaalonderwijs in de gesubsidieerde vrije inrichtingen, bij K.B. van 17 maart 1967 (79). Het uitblijven van de nodige uitvoeringsbesluiten heeft aanleiding gegeven tot herhaalde klachten vanwege het Rekenhof, dat geconfronteerd werd met talloze geblokkeerde wedden pensioendossiers, uitbetaald onder de vorm van voorschotten, zonder dat ooit, bij gemis aan reglementaire basis, definitief kon afgerekend worden. Dit was vooral problematisch voor het gesubsidieerd lager en secundair technisch onderwijs (80).

Naar aanleiding van het uitvaardigen van het K.B. van 22 april 1969 houdende de vereiste bekwaamheidsbewijzen besliste de regering het hele dossier van de voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen te saneren en belaste een speciale commissie met het uitwerken van de nodige besluiten. Ondertussen bleek de Koning evenwel niet langer over de

(74) Wet van 29 mei 1959, art. 36.

(75) Wet van 29 mei 1959, art. 29, 1e lid, zoals gewijzigd door de Wet van 11 juli 1973, art. 8.

(76) Wet van 29 mei 1959, art. 30, gewijzigd door de Wet van 11 juli 1973, art. 9.

(77) Wet van 28 mei 1959, art. 29, 2e lid (oorspr. tekst). Dit artikel werd door de Wet van 11 juli 1973, art. 8 gewijzigd om het in overeenstemming te brengen met het nieuwe stelsel waar van vereiste, voldoende geachte en gelijkwaardige bekwaamheidsbewijzen gesproken wordt; zie verder onder nr. 22.

(78) K.B. van 14 april 1964 houdende bepaling van de wijze waarop de weddetoelagen worden vastgesteld voor de personeelsleden van de gesubsidieerde officiële inrichtingen voor middelbaar en normaalonderwijs die houder zijn van bekwaamheidsbewijzen welke voldoende worden geacht (B.S., 22 april 1964).

(79) Het K.B. van 17 maart 1967 stelt de bekwaamheidsbewijzen vast die voldoende worden geacht (B.S., 12 april 1967), terwijl de Besluiten van 16 januari 1968 (B.S., 11 april 1968) en 1 juni 1971 (B.S., 30 september 1971) respectievelijk voor middelbaar en normaalonderwijs bepalen hoe de weddetoelagen zullen worden vastgesteld. Het besluit van maart 1967 vervangt een vroeger besluit van 15 januari 1962.

(80) *Parlem. Doc., Kamer, (1974-75), nr. 259-3, blz. 2; 131e Jaarboek van het Rekenhof, (1974-75), dl. I, blz. 71.*

bevoegdheid te beschikken om de besluiten te nemen. De tweede schoolpactwet van 11 juli 1973 had immers de bepalingen inzake bekwaamheidsbewijzen ingrijpend gewijzigd (81). Daarom heeft de wet van 19 december 1974 in de wet van 11 juli 1973 een nieuwe overgangsbepaling ingelast, die aan de Koning opnieuw de bevoegdheid verleent om de modaliteiten te bepalen voor het vaststellen van de weddetoelagen voor de gesubsidieerde personeelsleden die, zonder over de vereiste bekwaamheidsbewijzen te beschikken, nochtans houder zijn van bekwaamheidsbewijzen die de Koning voldoende acht. Dit is evenwel een overgangsmaatregel waarvan de Koning slechts tot 31 augustus 1975 gebruik kon maken (82). Vandaar de batterij koninklijke besluiten van eind juli - begin augustus 1975 waarin, nu voor alle takken van het gesubsidieerd onderwijs, de voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen met de daaraan beantwoordende weddeschalen zijn vastgelegd (83). Al deze bepalingen zouden in principe, zoals dadelijk wordt toegelicht, tegen 1 september 1976 moeten vervangen worden door een nieuwe regeling voor alle onderwijsnetten, het rijksonderwijs inbegrepen. Deze datum is niet alleen een streefdatum, maar een wettelijke vervaldatum. De wet van 10 december 1974 maakte een nieuw stelsel van eenvormige bekwaamheidsbewijzen, voorzien in art. 12 bis, § 2 van de wet van 29 mei 1959, van kracht, met ingang van 1 september 1975 (84).

(81) *Parlem. Doc., Kamer, Verslag*, (1974-75), nr. 259-2, blz. 4-6; zie verder onder nr. 22.

(82) Wet van 10 december 1974, art. 6 dat een nieuw art. 22bis inlast in de wet van 11 juli 1973. Dit art. 22bis treedt in werking op 1 september 1958 (zie art. 6, 3° van de wet van 10 december 1974), datum waarop de meeste artikelen van de schoolpactwet van 29 mei 1959, met inbegrip van het art. 29 aangaande de voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen, in werking was getreden. Zodoende kon de hele periode van 1 september 1958 tot 31 augustus 1975 gesaneerd worden (cfr. *M.v.T., Parlem. Doc., Kamer*, (1974-75), nr. 629-1, blz. 3).

(83) Zie voor het kleuter- en lager onderwijs het K.B. van 20 juni 1975, (*B.S.*, 29 augustus 1975); voor het buitengewoon voorschools en lager onderwijs, het K.B. van 30 juli 1975, (*B.S.*, 29 augustus 1975); voor het buitengewoon secundair onderwijs, het K.B. van 4 augustus 1975, (*B.S.*, 29 augustus 1975); voor het gesubsidieerd secundair technisch en beroepsonderwijs, het K.B. van 30 juli 1975, (*B.S.*, 26 augustus 1975); voor het hoger technisch onderwijs en het middelbaar technisch normaalonderwijs, het K.B. van 30 juli 1975, (*B.S.*, 29 augustus 1975); voor het vernieuwd secundair onderwijs in de gesubsidieerde officiële inrichtingen, het K.B. van 4 augustus 1975, (*B.S.*, 29 augustus 1975) en in de vrije inrichtingen eveneens een besluit van 4 augustus 1975, (*B.S.*, 29 augustus 1975). Voor het middelbaar onderwijs zijn naast de vroeger bestaande besluiten, die gehandhaafd blijven, nieuwe bepalingen vastgelegd; zie voor het secundair middelbaar en normaalonderwijs in de gesubsidieerde officiële inrichtingen, het K.B. van 30 juli 1975, (*B.S.*, 27 augustus 1975) en in de vrije inrichtingen een ander besluit van 30 juli 1975, (*B.S.*, 30 augustus 1975); voor het middelbaar normaalonderwijs in de gesubsidieerde officiële inrichtingen, het K.B. van 1 augustus 1975, (*B.S.*, 29 augustus 1970) en in de vrije inrichtingen, eveneens een K.B. van 1 augustus 1975, (*B.S.*, 29 augustus 1975).

(84) Wet van 10 december 1974, art. 6, 2° waarbij een 4° wordt toegevoegd

De wet van 14 juli 1975 heeft de grens evenwel verschoven naar 1 september 1976 (85). Het zou de vaste bedoeling van de regering zijn tegen die datum zowel het nieuwe personeelsstatuut als het nieuw stelsel der bekwaamheidsbewijzen in werking te brengen (86). De moeilijke lijdensweg van de schoolpachterziening sinds juli 1973, met zijn afschuiven naar een telkens nieuwe vervaldatum, maakt het niet onwaarschijnlijk dat ook de huidige regeling van de bekwaamheidsbewijzen, door een nieuwe wetswijziging nog wel even verlengd wordt (87).

21. Inhoudelijk bestaan er aldus voor het gesubsidieerd onderwijs drie categorieën van bekwaamheidsbewijzen, die toegang verlenen tot het onderwijs.

1° De *vereiste* bekwaamheidsbewijzen die ook voor het Rijksonderwijs gelden.

2° De *voldoende geachte* bekwaamheidsbewijzen, als dusdanig vastgelegd in de reeks besluiten van juli-augustus 1975 en voor het middelbaar onderwijs ook altijd nog de regelingen van de oudere besluiten van 14 april 1964 en 17 maart 1967.

3° *De in geval van schaarste voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen.* De besluiten van 1964 en 1967 voor het middelbaar onderwijs kenden een uiterst soepele regeling voor die gevallen waarin noch een houder van een vereist bekwaamheidsbewijs, noch een houder van een voldoende geacht bekwaamheidsbewijs kon gevonden worden, waardoor het de directie mogelijk werd bijna om het even wie aan te werven. Het besluitenpakket van de zomer 1975 heeft het beroep op deze onmogelijkheid aan een strenge controle onderworpen en voorziet daarenboven voor elk ambt een gedetailleerde opgave van bekwaamheidsbewijzen die

aan het art. 26 van de wet van 11 juli 1973. Dit art. 26 voorzag aanvankelijk onder 3° het inwerkingtreden op een door de Koning te bepalen datum.

(85) Wet van 14 juli 1975, art. 10, waarbij art. 26, 4° van de Wet van 11 juli 1973 gewijzigd wordt.

(86) Volgens de Ministers van Onderwijs zal het personeelsstatuut «met grote prioriteit» worden uitgewerkt, *Verslag Parlem. Doc., Senaat, (1974-75), nr.655-2, blz. 3.*

(87) Belangrijke vervaltermijnen voor het openstellen van een rationalisatie- en programmatieplan, werden achtereenvolgens verschoven van 31 december 1973 (Wet van 11 juli 1973, art. 24), naar 31 maart 1974 (Wet van 17 januari 1974, art. 5), naar 31 december 1974 (Wet van 10 december 1974, art. 3); waarna uiteindelijk de wet van 14 juli 1975 aanvaardt heeft de partiële deblokking van de scholenbouw voorzien in art. 24 van de wet van 11 juli 1973 niet nog eens te verlengen. Eerst nu is de scholenstop, — behalve voor het lager onderwijs, waar een voorlopig rationalisatie-plan is opgemaakt — bij gebrek aan een algemeen rationalisatie plan, van kracht geworden. Ook het voorlopig regime van de reffectatie en de terbeschikkingstelling, dat door het nieuwe personeelstatuut zou moeten vervangen worden en dat aanvankelijk alleen voor het schooljaar 1973-74 bedoeld was (Wet van 11 juli 1973, art. 22), is achtereenvolgens uitgebreid tot het schooljaar 1974-75 (W. 10 december 1974, art. 2) en 1975-76 (Wet van 14 juli 1973, art. 8).

in zo'n noodgeval toch nog voldoende geacht kunnen worden. Deze bewijzen worden in die besluiten opgenomen in een B-reeks, terwijl de normaal voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen de A-reeks uitmaken (88). In de praktijk zullen thans de kandidaten met een vereist of voldoende geacht bekwaamheidsbewijs uit de wachtlijsten (89) en zelfs de ingeschrevenen bij de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening eerst in aanmerking komen.

#### 4° BEKWAAMHEIDSBEWIJZEN IN DE TWEEDE SCHOOLPAKT-WET VAN 11 JULI 1973

22. Het protocol van 28 februari 1973 tot herziening van het schoolpact, uitgaande van de Nationale Schoolpactcommissie (driedelig C.V.P.-P.S.C., P.V.V.-P.L.P. en B.S.P.) achtte het wenselijk om voor de toekomst meer gelijkheid tussen de onderwijsnetten te bewerken. De tijden werden rijp geacht om thans inzake personeelsstatuut en bekwaamheidsbewijzen eenvormigheid te betrachten. De wet van 11 juli 1973 laste in de wet van 29 mei 1959 een nieuw artikel 12 bis in, volgens hetwelk er bij in Ministerraad overlegde koninklijke besluiten, naast een eenvormig basisstatuut voor het personeel van alle gesubsidieerde onderwijsnetten, in de mate van het mogelijke identiek aan dat van het Rijk, ook een voor alle onderwijsnetten eenvormige regeling inzake bekwaamheidsbewijzen zal opgemaakt worden (90). Art. 12 bis, § 2 luidt als volgt: *«Door een in Ministerraad overlegd besluit bepaalt de Koning op eenvormige wijze voor alle onderwijsnetten en voor alle personeelsleden die door het Rijk bezoldigd of gesubsidieerd worden, de voor de verschillende ambten vereiste bekwaamheidsbewijzen, de voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen, alsmede, voor elk type van vrij onderwijs, de gelijkwaardigheid van bepaalde bekwaamheidsbewijzen van godsdienstige of ideologische aard met de vereiste of de voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen.*

*In geval van tekort, bewezen op de wijze bepaald door de Koning, aan kandidaten houder van de vereiste, voldoende geachte of gelijkwaardig geachte bekwaamheidsbewijzen, mag een kandidaat die andere be-*

(88) Zie b.v. het K.B. van 30 juli 1975 voor het technisch onderwijs (B.S., 26 augustus 1975), art. 6. Ook het besluit van 17 maart 1967 kende een rangorde onder besluiten die steeds voldoende geacht worden (art. 2) en die in geval van schaarste voldoende geacht worden (art. 3). Het art. 4, dat toeliet in geval van schaarste bijna om het even welk bekwaamheidsbewijs aan te nemen is opgeheven door art. 22 van het K.B. van 30 juli 1975 (M.O.).

(89) Zie het K.B. van 7 augustus 1973, tot reglementering van de terbeschikkingstelling wegens ontstentenis van betrekking in het gesubsidieerd onderwijs, (B.S., 31 augustus 1973).

(90) Wet van 29 mei 1959, nieuw art. 12bis, ingevoegd door art. 7 van de wet van 11 juli 1973.



*kwaamheidsbewijzen bezit tijdelijk aangeworven worden. Deze aanwerving wordt beperkt tot de duur van het lopend schooljaar. Indien het tekort voortduurt, kan de aanwerving jaarlijks hernieuwd worden, zonder tot een vaste benoeming te kunnen leiden.»* Voor de toekomst is aldus voor alle onderwijsnetten een getrappt stelsel van vereiste bekwaamheidsbewijzen en voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen voorzien. Ook de tijdelijke aanwerving van nog andere kandidaten bij tekort aan houders van vereiste of voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen is eenvormig geregeld. Alleen aan het vrij onderwijs wordt voor bepaalde bekwaamheidsbewijzen van godsdienstige of ideologische aard nog een afwijkend stelsel toegestaan van gelijkwaardigheid met de vereiste of de voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen (91). Hier wordt in de eerste plaats gedacht aan personen met een opleiding in een priesterseminarie of een kerkelijk instituut (92). De nieuwe regeling zou zoals gezegd ingang moeten vinden op 1 september 1976.

## B) Licentiaten of doctors in de rechten in het H.S.O. en het N.U.H.O.

### 1° ALGEMENE BEMERKINGEN

23. Men zou kunnen verwachten dat eenmaal in het bezit van de koninklijke besluiten aangaande de bekwaamheidsbewijzen, het niet zo moeilijk meer zal zijn daaruit af te lezen wie wat waar mag onderwijzen. Een vergissing die aanvankelijk door auteur dezes, zoals door iedere nieuwkomer in de onderwijswetgeving, begaan werd en die meerdere oorzaken heeft. Vooreerst is er een probleem of de laatste regeling ondertussen niet bij ministeriële omzendbrief of administratieve praktijk gepreciseerd of vervangen werd. Het is immers in onderwijsaangelegenheden, men mag bijna zeggen gebruikelijk, om belangrijke aangelegenheden als b.v. wederaanpassingen, bekwaamheidsbewijzen enz. langs ministeriële omzendbrieven te wijzigen en deze bepalingen dan vroeg of

(91) Consequent hiermee draagt het nieuwe art. 29, 2° lid, van de wet van 29 mei 1959, zoals gewijzigd bij art. 8 van de wet van 11 juli 1973, alleen nog voor deze gelijkwaardige bekwaamheidsbewijzen aan de Koning op, de wijze te bepalen waarop de weddetoelagen zullen vastgesteld worden. De moeilijkheid is evenwel geweest dat de wet van 11 juli 1973 in art. 26, 1° dit nieuwe artikel 29, 2° lid reeds vanaf 1 september 1973 in werking bracht, waardoor de bevoegdheid van de Koning om het vroegere stelsel van de voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen alsnog uit te voeren, meteen verviel; zie hoger onder nr. 19 en ook het Advies van de Raad van State vermeld in het *Verslag, Parlem. Doc., Kamer*, (1974-75), nr. 259-2, blz. 6.

(92) Zie in dit verband het statuut van de godsdienstleraars in het Rijksonderwijs, K.B. van 25 oktober 1971, (B.S., 12 januari 1972) met in bijlage de lijst van de bekwaamheidsbewijzen vereist van de leermeesters en leraars godsdienst.

laat (soms erg laat) in de vereiste koninklijke besluiten vast te leggen, — wat het publiekrecht of het Rekenhof over deze praktijk ook mogen denken (93) —. De hoger vermelde peripetiën van de bekwaamheidsbewijzen zijn een perfecte illustratie van dit probleem. Een tweede moeilijkheid hangt samen met de complexiteit van de materie i.v.m. de bekwaamheidsbewijzen. Er is niet alleen een zeer grote diversiteit van titels die eventueel kunnen in aanmerking komen. Er is vooral een bijna eindeloos gamma van vakken, met uiteenlopende benamingen, waarvan niet altijd duidelijk is welke lading ze dekken. Zo dat op een vraag waar licentiaten in de rechten in het H.S.O. terecht kunnen, het omzichtige antwoord van de ministeriële administratie aanvangt met de waarschuwing *dat voor sommige diploma's en getuigschriften het niet altijd mogelijk is reglementair te bepalen welke vakken daarmede overeenstemmen om onderwijsbevoegdheid te bezitten. Nu nog is een en ander gesteund op jurisprudentie en logica waar reglementen ontbreken of niet voldoende duidelijk zijn.*

Bij wat volgt over de onderwijsbevoegdheid van licentiaten in de rechten is deze handig-elegant geformuleerde waarschuwing niet te vergeten. Daarenboven mag niet uit het oog verloren worden dat onderstaande aanduidingen steunen op bepalingen voor het schooljaar 1975-1976, reglementen die er volgend jaar al weer helemaal anders kunnen (en zouden moeten) uitzien.

Onderwijs van het recht komt in het H.S.O. vooral voor op het programma van de moderne humaniora, economische afdeling en van het hoger secundair technisch onderwijs. Daar worden elementen van het burgerlijk recht onderwezen, van het handelsrecht, het grondwettelijk recht, het sociaal recht en het fiscaal recht. Dezelfde rechts-takken komen voor op de programma's van het N.U.H.O., vooral dan in het economische, het paramedisch en het sociaal hoger onderwijs (94). Vooral met het oog op deze studierichtingen, wordt hierna een overzicht gegeven van de meest elementaire bepalingen omtrent bekwaamheidsbewijzen en onderwijsbevoegdheid. Zonder een minutieus speurwerk, waarvoor de tijd ontbrak — en dat overigens volgend jaar allicht reeds achterhaald zou zijn — was het onmogelijk om in detail veel implicaties b.v. inzake toegelaten vakken te achterhalen. Daarvoor zou men ook nog moeten beschikken over de leerprogramma's

(93) Cfr. MAST, A., *Overzicht van het Belgisch Administratief Recht*, 4e ed., Gent-Leuven, 1971, nr. 33, blz. 26-27; BUTTGEBACH, A., *Manuel de droit administratif*, Brussel, 1966, dl. 1, 26, VII<sup>e</sup>, blz. 22-23. Zie ook het *131e Jaarboek van het Rekenhof*, (1974-75), dl. 1, blz. 71.

(94) In verband met studierichtingen, programma's, scholen, beroepsuitwegen in het N.U.H.O. raadplege men de zeer goede brochure «*Studeren buiten de universiteit*», Centrale voor Studie- en Beroepsoriëntering en Psycho-Medisch-Sociale Centra, Brussel, 1975, die een kostbare bron van informatie is.

van de verschillende studierichtingen en -jaren (95). Daarom maken deze aanduidingen geen aanspraak op volledigheid, zelfs niet op absolute betrouwbaarheid. Zij zijn in de eerste plaats oriënterend bedoeld.

## 2° IN HET RIJKSONDERWIJS

24. De basisregeling is hier, zoals gezegd, neergelegd in het K.B. van 22 april 1969, betreffende de vereiste bekwaamheidsbewijzen. Dit besluit geldt zowel voor het H.S.O. als voor het N.U.H.O.

Het basisdiploma is dat van geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs. Zoals hoger gezegd is in de wettelijke omschrijving van de graad geen verwijzing naar de basisopleiding vermeld, wat voor alle besluiten aangaande bekwaamheidsbewijzen belangrijke consequenties heeft en voor een vlotte interpretatie wel enige moeilijkheid meebrengt. Het besluit van 22 april 1969 legt de bekwaamheidsbewijzen vast, vereist voor de ambten van leraar algemene vakken, leraar bijzondere vakken, leraar technische vakken, leraar beroepspraktijk enz., klassifikatie die door de minister nader dient bepaald te worden (96).

In het H.S.O. is de onderwijsbevoegdheid voor bijzondere vakken beperkt tot de houders van een aggregatie-diploma met geëigende basisopleiding (97). Zo is in het H.S.O., voor het ambt van leraar bijzondere vakken (specialiteit lichamelijke opvoeding) vereist het *diploma van geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs (lichamelijke opvoeding)* (98). Daarentegen is voor het ambt van leraar algemene vakken alleen vereist het *diploma van geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs*, zonder precisering (99). Hieruit zou kunnen afgeleid worden

((95) De leerplannen lopen nogal uiteen van onderwijsnet tot onderwijsnet en binnen het vrij gesubsidieerd onderwijs ook soms van school tot school. *Op voorwaarde dat een wettelijk bepaald minimumleerplan en minimumlesrooster in acht worden genomen, beschikt elke inrichtende macht over de vrijheid voor haar onderwijsnet en zelfs voor elke onderwijsinrichting de lesrooster vast te stellen en, onder voorbehoud van goedkeuring door de Minister met het oog op het waarborgen van het studiepeil, haar leerplannen op te stellen. Elke inrichtende macht kiest vrij haar pedagogische methodes.* (Wet van 29 mei 1959, art. 6). De elementair in de wetten aangegeven leerplannen worden voor het Rijksonderwijs nader vastgesteld door de Minister. Gesubsidieerde instellingen moeten om gesubsidieerd te worden: *een leerplan erbijbrengen dat overeenstemt met de wettelijke voorschriften of dat door de Minister van Openbaar Onderwijs is goedgekeurd* (Wet van 29 mei 1959, art. 29, § 2, 2°). Het vastleggen van de leerplannen gebeurde tot hiertoe informeel. In het kader van het doorvoeren van het V.S.O. is thans een commissie voor de leerplannen opgericht (K.B. 20 december 1973, B.S., 11 april 1974).

(96) K.B. 22 april 1969, art. 5.

(97) In athenea en lycea met een zesjarige cyclus worden geaggregeerden voor het hoger secundair onderwijs ook toegelaten tot de lagere graad, K.B. 22 april 1969, art. 8, 1.

(98) K.B. 22 april 1969, art. 9, 4.

(99) K.B. 11 april 1969, art. 9, 1.

dat algemene vakken kunnen onderwezen worden door iedere geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs, wat ook zijn basisopleiding geweest is. Deze omnivalentie van het aggregatiediploma gaat echter over in een verregaande specialiteit, ingevolge publicatie van Ministeriële Besluiten waarin de omschrijving van de algemene vakken nader gepreciseerd wordt (100). Daaruit wordt ook een zeer sterke inperking van de onderwijsbevoegdheid afgeleid, zodat van omnivalentie geen sprake meer is. algemene vakken zijn nu bv. : latijn, grieks, of : eerste taal, tweede taal, derde taal, vierde taal, of : geschiedenis, beschavings-geschiedenis, culturele evolutie, sociale wetenschappen, of : biologie, fysica, scheikunde, geschiedenis van de wetenschappen, inleiding tot de moderne fysica, enz. (101). De aldus nader omschreven algemene vakken verwijzen rechtstreeks naar de basisopleiding, waardoor de omnivalentie van het aggregatiediploma vervalft. Daardoor heeft een geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs met als basisopleiding rechten in principe geen toegang tot het onderwijs van de algemene vakken.

Waar recht in de economische humaniora onderwezen wordt is dit onderdeel van een algemeen vak economische wetenschappen en zal dus niet aan een doctor of licentiaat in de rechten toegewezen worden. Waar het recht als technisch vak op het programma van het hoger secundair technisch onderwijs voorkomt kan het o.a. toegewezen worden aan een geaggregeerde van het hoger secundair onderwijs of ook aan een houder van het diploma van doctor, licentiaat, ingenieur of apotheker, aangevuld met het getuigschrift van pedagogische bekwaamheid waarover hoger reeds gesproken werd (102).

25. Voor de toegang tot het niet-universitair hoger onderwijs van de eerste en de tweede graad (de overgrote meerderheid van de N.U.H.O.-studies) is het basisdiploma eveneens dat van geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs, nu aangevuld met twee jaar nuttige ervaring. Dit diploma is vereist voor *algemene vakken*. Het geldt ook voor sommige *technische vakken*, waar nochtans ook volstaat het diploma van doctor, licentiaat of apotheker, aangevuld met 2 jaar nuttige ervaring en met het getuigschrift van pedagogische bekwaamheid (103).

Dit laat licentiaten in de rechten met aggregatiediploma zeker toe in meerdere studierichtingen recht te doceren, eventueel ook andere vak-

(100) Cfr. 3 ministeriële besluiten van 5 mei 1969, (B.S., 15 mei 1969), genomen in uitvoering van art. 5 van het K.B. van 22 april 1969.

(101) M.B. 5 mei 1969, art. 1, (athenea en lycea, hogere graad).

(102) K.B. 22 april 1969, art. 9, 11 ; zie hoger onder nr. 18.

(103) K.B. 22 april 1969, art. 10, 1 en 11.

ken, dit laatste evenwel afhankelijk van de omschrijving van de leerprogramma's en mogelijke aanvullende bepalingen die de omnivalentie van het aggregatiediploma zouden beperken.

Het N.U.H.O. van de derde graad, d.i. van universitair niveau (104), is voorbehouden voor geaggregeerden voor het hoger onderwijs met nuttige ervaring of voor houders van een diploma van doctor, aangevuld met nuttige ervaring (105). Hier komen ook in aanmerking de doctors in de rechten oud stelsel én de licentiaten in de rechten. De wet van 31 mei 1972 betreffende de wettelijke gevolgen van de graad van licentiaat in de rechten heeft immers alle wettelijke gevolgen verbonden aan de vroegere graad van doctor nu ook uitgebreid tot de graad van licentiaat, evenwel met deze beperking dat het licentiaatsdiploma geen toegang verleent tot een onderwijsfunctie in het universitair onderwijs (106). Naar een verklaring van de minister in de kamercommissie moet deze beperking limitatief begrepen worden: niet in het universitair onderwijs, wel in het hoger onderwijs van het lange type, dat volgens de wet op het hoger onderwijs van universitair niveau is (107).

26. Belangrijk is nog de hoger vermelde bepaling van art. 20 uit het Personeelsstatuut van 22 maart 1969, dat toelaat, bij gebrek aan voldoende kandidaten houder van het vereiste bekwaamheidsbewijs, ook andere diploma's in aanmerking te nemen. Hiervan zou voor het middelbaar onderwijs soms gebruik gemaakt worden om bv. licentiaten in de rechten te benoemen voor zedenleer, geschiedenis en oude talen (mededeling van het ministerie).

(104) Zie hoger onder nr. 4, vooral noot 9.

(105) Voor docenten wordt 10 jaar nuttige ervaring gevraagd, voor assistenten 2 jaar, voor werkleiders 4 jaar, K.B. 22 april 1969, art. 11.

(106) Wet van 31 mei 1972, enig artikel: «*De wettelijke gevolgen verbonden aan de graad van doctor in de rechten, gelden eveneens voor de graad van licentiaat in de rechten. Tot een onderwijsfunctie in het universitair onderwijs verleent de graad van licentiaat in de rechten echter geen toegang.*»

(107) *Verslag Parlem. Doc., Kamer, (1971-72), nr. 231-2.* De logica van deze uitzondering op de beperking is niet onmiddellijk te zien. Waarom dit onderscheid tussen universitair onderwijs en hoger onderwijs van universitair niveau? Vermoedelijk omdat de juristen in het parlement het, getuige het verslag van de kamercommissie, al erg genoeg vonden dat ingenieurs en geneesheren in principe wel nog aan de universiteit kunnen benoemd worden zonder thesis (doctorsdiploma) en juristen niet meer. Meerdere parlementsleden vonden dit een discriminatie, waarbij uiteraard niet de vergelijking gemaakt werd met alle andere licentiediploma's, waarmee men noch tot het universitair onderwijs noch tot het niet-universitair onderwijs van het lange type kan toegelaten worden.

## 3° IN HET GESUBSIDIEERD VRIJ ONDERWIJS

27. a. *De regeling van de vereiste bekwaamheidsbewijzen is hier ook toepasselijk zoals in het rijksonderwijs (cfr. hoger).*

b. *De voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen*

1/ **Middelbaar onderwijs**

28. In het vrij middelbaar onderwijs is voorlopig een dubbel stelsel van voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen van kracht: het oudere stelsel van het K.B. van 17 maart 1967 en de nieuwe regeling van het K.B. van 30 juli 1975. Zoals reeds vermeld kennen beide stelsels een reeks onvoorwaardelijk voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen (108). Daarnaast zijn er nog de in geval van schaarste voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen (109).

In het H.S.O. komt de doctor of licentiaat in de rechten *zonder aggregatie* niet voor onder de vereiste bekwaamheidsbewijzen (cfr. supra) en ook niet onder de onvoorwaardelijk voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen. In geval van schaarste kan de directeur van een school wel beroep op hem doen vermits dan als voldoende geacht wordt: de wettelijke graad of het wetenschappelijk diploma van licentiaat, ingenieur, apotheker of doctor (art. 3, K.B. 17 maart 1967). *Met een aggregatie* komt de licentiaat of doctor in het huidige stelsel nog niet voor onder de vereiste bekwaamheidsbewijzen (cfr. hoger), wel onder de onvoorwaardelijk voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen. Het K.B. van 30 juli 1975 vermeldt in de A-reeks als voldoende geacht bekwaamheidsbewijs voor algemene vakken een graad van geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs, ander dan het vereiste bekwaamheidsbewijs (110). Dit betekent dat hier voor de algemene vakken terug een omnivalentie voor de aggregatie H.S.O. wordt aanvaard, wat in het stelsel van de vereiste bekwaamheidsbewijzen was komen te vervallen (cfr. hoger). Hierdoor zou in het vrij middelbaar onderwijs een licentiaat of doctor in de rechten *in principe* kunnen aangeworven worden voor alle algemene vakken zoals Nederlands, Frans, Engels, Duits, oude talen, geschiedenis, aardrijkskunde, esthetica, economie en zelfs — maar dat zal dan wel een zuiver theoretische mogelijkheid zijn — voor wiskunde, fysica en biologie (111). Voor bijzondere vakken (muziek,

(108) Art. 2 van het K.B. van 17 maart 1967 en de A-groep van het K.B. van 30 juli 1970.

(109) Art. 3 van het K.B. van 17 maart 1967 en de B-groep van het K.B. van 30 juli 1975.

(110) K.B. 30 juli 1975, art. 11, A, 1°, groep A.

(111) Dezelfde algemene vakken kunnen hen in het lager secundair onderwijs toegewezen worden in een inrichting met een zesjarige cyclus, K.B. 30 juli 1967, art. 11, B, 1, 1° en 2°.

tekenen, stenodaktylografie enz.) komt de geaggregeerde H.S.O. voor in de B-reeks, als houder van bekwaamheidsbewijs dat ingeval van schaarste voldoende geacht kan worden (112).

Daarenboven kan een licentiaat of doctor in de rechten, met of zonder aggregatie zowel in het H.S.O. als in het L.S.O. benoemd worden als godsdienstleraar (113).

## 2/ Technisch onderwijs

29. Het stelsel van de voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen voor het gesubsidieerd technisch onderwijs van de secundaire graad is strenger wat de algemene vakken betreft. Hier is opnieuw van omnivalentie voor het diploma van G.H.S.O. geen sprake meer. Buiten zijn specialiteit is dit diploma alleen opgenomen in de B-reeks, waarop alleen ingeval van erkende schaarste een beroep kan gedaan worden (114).

Voor de technische vakken, waaronder het recht kan voorkomen, zijn de bekwaamheidsbewijzen, het diploma van G.H.S.O., maar ook dat van doctor, licentiaat, ingenieur of apotheker aangevuld met een getuigschrift van pedagogische bekwaamheid. Zonder dit getuigschrift vallen deze diploma's terug in de B-reeks waarop alleen in geval van schaarste een beroep kan gedaan worden (115).

Vermelden we nog dat voor de lager secundaire beroepsscholen of -leergangen het bekwaamheidsbewijs van doctor of licentiaat in de rechten gerangschikt wordt in de A-reeks voor het onderwijs van het recht (116).

30. 3/ Voor het Vernieuwd Secundair Onderwijs raadplege men het K.B. van 4 augustus 1975.

4/ De toestand in het N.U.H.O. blijkt zo onoverzichtelijk te zijn dat het K.B. van 30 juli 1975 betreffende de voldoende geachte bekwaamheidsbewijzen er zich mee vergenoegt te bepalen dat personeelsleden die tussen 1958 en 1970 weddetoelagen ontvangen hebben, geacht worden houder te zijn van een voldoende geacht bekwaamheidsbewijs (117).

(112) K.B. 30 juli 1975, art. 11, A, 3°, tot 6°; zie ook art. 11, B, 1 voor het L.S.O.

(113) K.B. van 25 oktober 1971, houdende het statuut van de godsdienstleraren in het Rijksonderwijs, met in bijlage de lijst van de voor het vak godsdienst vereiste bekwaamheidsbewijzen, (B.S., 12 januari 1972). Hieronder komen voor «d/ diploma van geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs» en «f/ de wettelijke of wetenschappelijke graad van licentiaat bekomen na vier jaar studie aan een universiteit, een faculteit of een universitair centrum in België».

(114) Cfr. K.B. 30 juli 1975, art. 11, C; zie voor het L.S.O. ook onder de letter A.

(115) K.B. 30 juli 1975, art. 11, C, 15.

(116) K.B. 30 juli 1975, art. 11, B, 2.2.

(117) K.B. 30 juli 1975, art. 2.